

EKONOMİ POLİTİK

Toparlanma Sürecinin Belirsizlikleri

Erinç Yeldan, 9 Eylül 2009

Krizden çıkış takvimi üzerine çelişkili tahminler uluslararası ekonomi gündeminin ayrılmaz parçası haline dönüştü. IMF 2009'da tüm küresel ekonomi için *eksi* büyüme öngörmüş iken, 2010 yılı tahminini *artı* yüzde üçe yükseltti. Ancak bu öngörünün hemen ardından, *söz konusu artı büyümenin ancak tüm "büyük ekonomilerin" koordineli bir şekilde destekleme paketlerini sürdürmeleri halinde gerçekleşebileceği* uyarısında bulundu. IMF'ye göre, "eğer krizden çıkışı destekleyen destekleme paketleri zamanından önce geri çekilirse toparlanma daha da gecikebilecekti"...

IMF'nin kaygıları ABD Columbia Üniversitesi'nin Nobel ödüllü iktisat hocası Joseph Stiglitz'in "*durgunluğun aşılmasının daha uzun zaman alacağı*" öngörülerıyla daha karamsar bir havaya büründü. Bu karamsarlık ve belirsizlik ortamına hafta başında Amerika'da Ağustos ayında 216 bin yeni istihdam kaybının yaşandığı ve işsizlik oranının yüzde 9.7'ye yükseldiği haberleri eklendi. ABD'de erkek nüfus arasında gözlenen yüzde 10.1 düzeyindeki işsizlik oranının İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en yüksek işsizlik rakamı olduğu belirtilmekteydi.

Tabii bütün bu karamsar verilerin yanında küresel ekonomide olumlu gelişmelerin de yaşandığı gözlenmekteydi. Başta Çin, Hindistan, Fransa ve Almanya olmak üzere bir grup ülkenin üretim rakamlarında yaşanan yüksek oranlı büyüme, küresel ekonomiye sağlanabilecek yeni bir ivmenin ön habercisi olarak muhtulanıyordu. Ancak, söz konusu ülkelerin "esnek olmayan işgücü piyasaları" ve küreselleşmenin temel kıstası olan "serbestlik" ilkesine göreceli uzak durmaları nedeniyle yıllardır neoliberal muhafazakar ideologlar tarafından yapılan eleştirilerin gözlenen büyüme olasılığı karşısında "hasır altı" edilmesi gerekiyordu. Muhafazakar iktisat dünyasının inançlar ve gerçekler arasındaki çelişkileri su yüzüne çıkmakta, ezberler bozulmaktaydı.

Bütün bu karmaşanın ardında krizin ana nedenlerinin doğru kavranılamaması (ya da kavranılmak istenmemesi) yatmaktadır. Mevcut kriz, daha önceleri 1990'lar boyunca yerel olarak yaşanan bankacılık ve finansal krizlerden farklı bir yapıya dayanmaktadır. Krizin yapısal nitelikleri kapitalist sistemin doğrudan doğruya üretim – ticaret ve finans kalıplarının sürdürülemez bir aşamaya gelmesine dayanmaktadır. Kriz öncesinde, 2003-2007 arası dönemde Amerika muazzam bir tüketim ve borç ekonomisi olarak küresel ekonomiye bir talep patlaması yaşatmaktaydı. Amerika'nın vermekte olduğu cari açık, bol ve ucuz likidite ile kapatılmaktaydı. Çoğunluğu likit Amerikan dolarlarından ve ABD Hazine kağıtlarından oluşan söz konusu finansal varlıklar, başta Çin ve Japonya olmak üzere tüm "yükselen piyasa ekonomilerince" kısılmakta ve merkez bankalarında "güvenlik ve kredibilite" ögesi olarak sergilenmekteydi.

Örneğin, "*yükselen piyasa ekonomilerine*" yönelen özel sermaye akımları 1996'da sadece 161 milyar dolar iken, bu rakam 2003'te 236 milyara, 2007'de krizin hemen öncesinde de 928

milyar dolara (yaklaşık 1 trilyon \$!) ulaşmış durumdaydı. Oysa küresel kriz sürecinde, söz konusu ülkelere olan net sermaye girişinin 2008’te yarı yarıya düştüğü, 2009’da da 165 milyar dolara (yani 1996 düzeyine) gerileyeceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, dünya ekonomisinin 2007 öncesindeki ticaret ve finans akımları daha uzun bir süre yeniden geliştirilmesi olanaksız bir biçimde tahrip edilmiş durumdadır. Küresel ekonomiyi daha uzun yıllar düşük bir kredi hacmi ve düşük finansal değerler sistemi beklemektedir.

Bu gerçeklerden hareketle, küresel krizin sonunu getirecek olan dönüşüm ancak ve ancak *ileriye* doğru bir yeni teknoloji atılımı ile gerçekleştirilebilecektir. ABD’nin tüketim ve borç çılgınlığına dayalı bir finansal genişlemenin tekrarlanması, yani *eski* dengeye dönüş olasılıklar kümesi içinde değildir. Bu teknolojik atılımın gerçekleştirileceği sektörler ise yeni yeni şekillenirken, küresel coğrafyada uluslararası yeni işbölümünün nasıl gerçekleştirileceği henüz somutlaşmaktan uzaktadır. “Toparlanma” olgusunun bunca belirsizlik ve inişli çıkışlı seyir izlemesinin nedeni de burada yatmaktadır.

Ancak bir gerçek çok açık ve nettir: Bu dönüşüm ile birlikte, Türkiye’nin 2000’li yıllar boyunca nemalandığı *ucuz ara malı ithalatının tornavida teknolojiler ile montaj hattında ucuz ihracata dönüştürülmesi modelinin* artık tekrarlanmasının olanak dışı olduğunu anlaşılması gerekir.

Yarın Türkiye İstatistik Kurumu milli gelirin ikinci çeyreğine (Nisan-Mayıs-Haziran, 2009) ait verileri açıklayacak. Bütün bu toparlanma söyleminin neresinde yer aldığımızı görmek için önemli bir fırsat olacak.